

Наставно-научно веће Факултета политичких наука Универзитета у Београду, на седници одржаној 21. фебруара 2022. године, на предлог Новинарско-комуниколошког одељења, формирало је Комисију за преглед и оцену докторске дисертације **„Разумевање политичког Хане Арент и његово развијање и ревизија посредством филозофских концепата Жила Делеза“**, кандидата **Наташе С. Миловић**, у саставу: проф. др Петар Јевремовић, редовни професор Филозофског факултета Универзитета у Београду, проф. др Зоран Кинђић редовни професор Факултета политичких наука Универзитета у Београду и проф. др Часлав Д. Копривица, ментор – редовни професор Факултета политичких наука Универзитета у Београду.

Комисија је прегледала докторску дисертацију и подноси

ИЗВЕШТАЈ

О УРАЂЕНОЈ ДОКТОРСКОЈ ДИСЕРТАЦИЈИ

I Основни подаци о кандидату и дисертацији

1. Основни подаци о кандидату.

Наташа Миловић је рођена 13. фебруара 1988. године у Врбасу где је завршила основну и средњу школу. На докторским студијама, на смеру Студије културе Факултета политичких наука (Универзитет у Београду), које је уписала школске 2013/14. године, остварила је просек 9,67.

Завршила је мастерске студије 2013. године на истом факултету, смер Теорија културе и одбранила мастер рад са највишом оценом на предмету Философија културе *Ничеово схватање културе, уметности и живота* (ментор проф. Часлав Д. Копривица). На Факултету политичких наука у Београду је завршила и основне студије на Новинарско-комуниколошком смеру (2007–2011). Током друге године основних студија била је једна од млађих сарадника на предмету Историја политичких теорија на Факултету политичких наука. На трећој

години основних студија на Факултету политичких наука паралелно је била и студент Напредних додипломских студија XVII генерације Београдске отворене школе у Београду (2009–2010). Након завршених Напредних додипломских студија Београдске отворене школе ангажована је као сарадница на истом студентском програму (координатор студентског програма: др. Владимир Павићевић).

Током докторских студија излагала је своје радове на научној конференцији Студије културе – Гласови са маргине коју је организовао Центар за студије културе на Факултету политичких наука (2014); на међународној научној конференцији Ангажовање Фукоа који је организовао Институт за филозофију и друштвену теорију у Београду (2014). Учествовала и на циклусу трибина Род и култура: нова читања рода (у организацији ИПАК центра, Факултета за медије и комуникације и Центра за женске студије из Београда) у Дому омладине у Београду излагањем на тему „Концепт причања приче (*storytelling*) код Хане Арент“ (2014). На Музиколошком институту САНУ у Београду предавала на тему: „Бадјуово схватање прекретнице у музици“ (2014). У Музеју савремене уметности у Београду током групних вођења предавала на тему: „Модернизам и културолошко-филозофски контекст“ (2017). У сарадњи је са Магазином за савремену уметност Супервизуелна и сарадница је Центра за студије културе на Факултету политичких наука. Министарство просвете, науке и технолошког развоја је сврстало међу „Талентоване младе истраживаче“ (2018).

Од 2018. године је као истраживач-сарадник ангажована на Факултету политичких наука БУ.

Подручје интересовања: егзистенцијализам, политичка филозофија, критичка теорија друштва, филозофија културе, савремена филозофија, онтологија, феноменологија, студије културе и уметност.

Објављени радови:

„Платон и Дилтај: између бића и духа“, *Зборник турских радова Београдске отворене школе 17/18*, одељак „Политичка теорија и филозофија“, Београд, 2011, стр. 175-191, ISBN: 978-86-83411-60-3.

Ничеово схватање културе, уметности и живота, мастер рад на предмету
Филозофија културе, ментор проф. др Часлав Д. Копривица

”The movie 'Clip': resentment narratives and their overcoming”, коауторски рад са Ољом Марковић и Искром Крстић, *Engaging Foucault Volume II*, Институт за филозофију и друштвену теорију, Београд, 2015, стр. 264-271, ISBN 978-86-82417-88-0.

”Blind Concert: the World and Its Transformation Through Music”, *AM Journal of Art and Media Studies*, број 7, Београд, 2015, стр. 71-76, ISSN 2217-9666 или ISSN 2406-1654.

„Коњска фигура Симониде Рајчевић”, *Супервизуелна. Магазин за савремену уметност*, Београд, 2015, ISSN: 2334-8038 (<http://www.supervizuelna.com/konjska-figura-simonide-rajcevic/>)

Радијско презентовање ауторског рада у оквиру пројекта Политички идентитет Србије у регионалном и глобалном контексту: „Човек кризе у свету корисника и оних који 'говоре као оруђа' – ка добу прелаза”, емисија Студије и огледи, Трећи програм радио Београда (2021) <https://www.rts.rs/page/radio/sr/story/1466/radio-beograd-3/4273499/natasa-milovic-covek-krize-u-svetu-korisnika-i-onih-koji-govore-kao-orudja.html> (прихваћено за објављивање у првом број часописа *Трећи програм* за 2021. години)

2. Основни подаци о дисертацији

Одлуком Универзитета у Београду – Веће научних области друштвено-хуманистичких наука од 22. марта 2016, 02-03, број: 61206-1437/2-16. године, одобрена је израда дисертације „Разумевање политичког Хане Арент и његово развијање и ревизија посредством филозофских концепата Жила Делеза“ кандидата Наташе С. Миловић.

Дисертација је у погледу форме и садржине урађена у складу са правилима Универзитета и ФПН, А4 формата, фонт Times New Roman 12, проред 1,5, маргине 30 мм на укупно 373 странице, од чега 365 страница основног текста, 4 странице библиографије и 4 странице обавезних техничких прилога. Рад је подељен у четири главна дела, а обухвата петнаест поглавља.

Дисертација је сходно Правилнику о академској честитости ФПН и Одлуци Наставно-научног већа ФПН од јуна 2018. године прошла проверу плагијата у програму Ајтентикејт (*iThenticate*), о чему је 21. II 2022. године сачињен извештај.

II Предмет и циљ дисертације

Рад Наташе Миловић представља истраживање реалног контекста човекове егзистенцијалне ситуације у нашем времену. У ту сврху, кандидаткиња се креће кроз различите области савременог живота – од политике, преко економије, медијског извештавања, маркетинга, „животног стила“ и даље – не у циљу теоријског истраживања разноразних проблемско-предметних поља, што не би било ни концептуално конзистентно, већ ради осветљавања различитих типова уплива епохално типичних склопова и околности на људску ситуацију, који данашњег човека претежно обликују према једном доследном, иако не лако прозирном обрасцу. Не само што Миловићева успешно концентрише своју пажњу него и повезује своје теоријске захвате, што за исход има демонстрирање хомоложности уплива на човека данашњице свих ових животно-социјеталних, односно тематских подручја.

Колегинца Миловић у својем истраживању, које се може назвати антропо-политиколошком, у дословном, а не номенклатурном „политичкоантрополошком“ истраживању, бира и са својим приступом органски сједињује, дакле присваја неколике значајне теоријске, махом философске појмове – пре свих оних који потичу од Арентове, Делеза и Хајдегера – не да би се бавила историјом философије, већ пре свега да би посредством ове појмовности истражила оно што је предмет њене прижељне теоријске пажње. Из тог разлога, да се закључити, њен докторски рад не представља прилог проучавању мисли поменутих, или пак неких других знаменитих и заслужних аутора из теоријске традиције. Напротив, она операционализује и експлоатише њихове теоријске поставке и одређене појмове – да би се суочила с оним до чега је њој у овом истраживању стало. То само по себи, већ у равни методолошког приступа – независно од резултата овог истраживања – представља смели искорак за некога ко се подухватио писања једног „школског“ рада.

Ипак, све што предузима на теоријском плану, на пољу онога што спада у повест «високе» теорије, кандидактиња ради, у крајњој линији, због општег, социо-космичког циља - критичке деконструкције („размонтирање”) глобалне суперструктуре – тако што би њена конститутивна одређења постала рефлексивно прозирна, па стога и аналитички доступна. Разуме се, један академски рад, чак и када би потицао од истакнутог научника, то не може постићи, као врло вероватно, ни хипотетички кооперативни напор читаве критичкотеоријски настројене академске заједнице. Но без обзира на то, Наташа Миловић изражава уверење о неопходности критичко-егзистенцијалног, а никако идеолошко-политичког ангажовања теорије.

III Основне хипотезе

Наташа Миловић своје истраживање развија у два равнина: појмовној и стварној. Када је реч о првој равни, она се бави питањем фактичности егзистенције и њеног положаја у свету, проблемом световности света, генезом (само)свести, жудње, те интересубјективности и политичкога, а све у намери да покаже њихову органску неодвојивост за разумевање онога до чега јој је заправо стало, а то је критичка теоријска реконструкција и реоријентација положаја човека и људског друштва у нашем времену. Посматрано на теоријској равни, човек, као појединац, треба да се конституише из ситуације своје „бачености“ у фактичност, која му испрва одузима могућност да бива као самство (*Selbst*). То значи да његова изрученост свету, као пољу неугодности мора бити опозвана, тако што ће појединац водити активну егзистенцију с циљем разумевајућег, али и животнопрактичког присвајања своје ситуације. Но да би то извео, појединац мора да се суочи с извориштима својег бивања, својег налажења у ситуацији, што га даље води до изворног догађаја самосвести, као исходишта онога ја мислим, ја живим/егзистирам. Но поред тогоса суспектности и непрозирности својег егзистенцијалног почетка, човек мора освестити да је себи дат из света. Зато је у пракси овладавања својом ситуацијом неопходно и присвојити њену светску постављеност, што значи да је питање чињења аутентичном егзистенције уједно и *par excellence* интересубјективно и политичко питање, у дословном, а не колоквијалном смислу. Из тога разлога истраживање егзистенције

неминовно мора бити истраживање света, и то не као некакво дистанцирано, философско истраживање, већ као критичко-теоријско истраживање реалног светског оквира.

Када је реч о стварној равни, иако овај рад, као теоријски, нема, нити може имати програмски карактер, његова наглашена и развијена дијагностичко-„фармаколошка“ димензија указује на неопходност критичког освешћивања, из чега треба проистећи и критичко деловања – и појединачно и, дакако, колективно, тј. политичко. Када је реч о потоњем, ту нипошто не може бити речи о идеолошком деловању, будући да је овај замишљен –а та замисао је успешно спроведена – као критички настројен не само према политичким идеологијама, него и према идеолошкоме као таквоме, у било којем виду његове пројаве. Најважнији момент јесте освешћивање егзистенцијалне, тачније егзистенцијално-космичке ситуације, пре свега путем деконструкције идеолошке „механике“ којом је презасићен данашњи свет. Ако је давање доприноса „размонтирању“ космоидеолошког омотача, који држи окованим свет, и човека у њему, један од (далеких) циљева, и академских и социјалних, којима тежи овај рад, тада из тога следи да је практиковање рефлексије егзистенцијалне ситуације у светском оквиру нешто на шта је сваки појединац без изузетка и непрекидно позван.

IV Опис садржине дисертације

У почетним поглављима кандидактиња наговештава оно што ју је, уопштено, привукло овој теми, чија је комплексност нашла израза и у њеној оригиналној и сложеној (вишеделној) формулацији. Њу занима стање човештва у нашем времену, уколико се посматра као егзистенцијално, односно онтолошко питање, и то под видом феномена кризе, махом без залажења у етиологију феномена, те историје појма криза, што овде није ни било неопходно. Но, с друге стране, колегиница Миловић улаже напор да баци светлост на уходано текуће преконтекстуализовање кризе као предлошка за идеолошку и социјалну манипулацију. Утолико криза, као што кандидаткиња уочава, постаје подлога за механизам „ресурсизације“, која безмало од било чега може начинити један *ресурс*, нешто што је употребљиво за нешто друго, уместо да буде самосврховито, или да, евентуално, симболички указује на оностраност, која се не може инструментализовати зарад нечега

другога, ованога. Дакле, симболички указивати, пре свега у теоцентрично космолошкој констелацији, и то по линији „вертикале“; суштински је различито од сврховитог упућивања на нешто, зарад нечега другога, по (секуларној) „хоризонтали“.

Искоришћавање кризе, као што Миловићева примећује, обавља се, поред осталог, препарирањем и активирањем радикално антиповесног назора на човека и његову заједницу, односно друштво. Стављају у погон тог свеопштег оквира, који је замишљен да остане непрозиран у својем постојању и својој генези, кандидаткиња теоријски приступа путем Геленовог појма глобалне суперструктуре, који она, уз неке додатне теоријске акценте, преформулише као глобални омотач. Он се, на трагу кандидаткињиних полазних поставки, може схватити и као својеврсна *језичка игра* која је изведена тако да буде глобално свеобухватајућа, што двоструко, наиме, кумулативно-превентивно делује – спрам њене (спољашње) рефлексije и спрам увиђања да је реч само о једној језичкој игри, да се чак и оставе по страни сви њени спорни етички, егзистенцијални, персоналистички, политички и ини аспекти. Наташа Миловић уочава различите моменте пројављивања и дејствовања кризног феномена, од којих последњи произлази „из наслањања тоталитаризујућег дејства глобалне суперструктуре на повесно условљени“ човеков капацитет, што „до крајности колонизује људску унутрашњост и радикализује кризу“.

Крајњи оперативноконцептуални оквир овог критичкоидеолошког замишљеног захвата јесте појам глобалнога, који се узима као простор унутар којег се, у позномодерно-постмодерном кондензованом стању светскости, има посматрати свеобухватни, свепрожимајући, а тиме и свеповезујући, макар и на негативан начин, појам *кризе*. Иако колегиница Миловић методолошки не поентира до краја ту линију могућег вођења дискурса, наспрам нормативно негативног идеолошког приправљања и експлоатисања кризности, могло би се, говорити о, условно казано, аутентичној пракси ношења с кризом, те о, с првим тесно повезаном, рефлексijом о њој, чему, као противпол, одговара неаутентична пракса опхођења с кризом.

У даљем току дисертације кандидаткиња приступа историјској рефлексiji о особености савремене кризе – њеним поређењем са преткризним, односно протокризним констелацијама које су претходиле модерном времену. Кризе *као* кризе, међутим, нема пре модерности, која се, утолико, може посматрати као епохално, али и егзистенцијално

типичним темпорално-космичким кризним феноменом. Историзовање појма кризе, у критичкоидеолошкој намери предузима се преко феноменолошке *epoché*, а ту сврху бира појам фактичности. Он је мишљен егзистенцијалноонтолошки концепт који репрезентује стање човековог бића у савремености у погледу његовог односа према својој ситуацији, као ваздашњој притиснутости околностима, било да је реч о неугодној оптерећености, или, што је такође могуће извести из оваквог полазишта, као потенцијалном опсеном преобиља савременог света. У склопу намере овога рада да се спроведе критичка историзација, концептуално је значајно кандидаткињино одређење према којем „фактичност није некакво објективно стање света које је одувек постојало, већ је, иако се појављује као вид истине о стању света и човека – повесно условљено“. Тај задатак се, према њеном виђењу, даље има развијати у више, међусобно истраживачки комплементарних смерова – као „питање о идентитету, питање расположивости телесно-афективног и умно-рефлексивног дела човековог бића, питање о оријентисању и ангажовању“.

Критичка реконструкција ситуације савременог човека, *садржински* посматарно, врши се на трагу активног присвајања и оригиналне употребе неколиких препознатљивих појмова Жила Делазе и Хане Арент, а помоћу методско-појмовног предлошка који потиче од Хајдегера, који, са своје стране, усмерава теоријску *форму* истраживачког поступка. Разуме се, ово разликовање садржинског и формалног сасвим је условно. Но изнад свега, важно је нагласити да кандидаткиња не показује намеру да се бави историјскофилософским истраживањем, а још мање само тумачењем одређених појмова некога од поменутих мислилаца. Реч је о томе да она покушава да на темељу подстицаја који даје проминентна теоријска традиција, разради сопствени истраживачки оквир за осветљавање двојне теме која је у средишту њене пажње: стање егзистенцијалности у данашњем времену и стање друштва састављеног од таквих, егзистенцијалној егзегези подвргнутих појединаца.

Одлучујући корак у градњи појмовног оквира које је сматрала погодним за своја испитивања, кандидаткиња чини путем појма изворног догађаја самосвести, почев од чега се преплићу логика неогранског тока (душе, жеље, раз-теловљености [као „тела без органā“], догађаја) код Жила Делезе и начело наталности – код Хане Арент. Изворни

догађај (само)свести, иако се, формално гледано, дешава у детињству, може бити схваћен као регулативни концепт који одговара на питање одакле свест – и то тако што се надилази позиција картезијанског *Ја-мислим*, будући да је оно већ претпостављено нечим што фигурише пре њега, а то је плот, и то не конкретна плот, већ идеални конструкт плоти („тела“) без органа. Када се овај догађај не само посматра него и операционализује из угла онога што се зове *трансцендентални хоризонт*, из тога произлази конкретно *рефлектујуће јасство*, једнако као што се тиме издваја једна конкретизована, моја плот, као одељена од свих осталих плоти, те од просторности спољнег света.

Када је реч о начелу виталности, у питању је делимична екстензија-ревизија хајдегеровског појма целовитости опстанка (*Dasein*), уколико се посматра под видом темпоралности. Наиме, за мислиоца из Мескирха, кардинално питања целоможности (*Ganz-sein-können* – дословно: „моћи-бити-целим“), одлучује се у будућности, егзистенцијалноантиципативним односом према властитој смрти, као тренутку стварног закључења егзистенције. За Хајдегера је тренутак рођења ствар напросто случене фактичности, оно што затичемо код себе као саконститутивни момент већ-живљења своје егзистенције, о чему се не могу заправо дати прави разлози. Та, посматрана са становишта сопствене егзистенцијалне оријентисаности, прадатост, која је интерпретативно у власти других (тј. ближњих) – који нас обавештавају када и како смо дошли на свет, како су нам протицали дани пре успостављања *мојег* сећања, чини непоправљиво мањкавим човеков однос према првој временској граници својег опстојања. Идеја с начелом наталности (родности) је, међутим, у томе да се тематизује и проблематизује то *Одакле*, моје егзистенције, као исходиште моје рођености. Испоставља се – а то Наташа Миловић успешно демонстрира – да и Делез и Арентова праве „корак уназад“ у испитивању одакле свест – француски мислилац на Мерло-Понтијевом трагу, а немачка теоретичарка у одгонетању одакле егзистенција, тј. одакле његово отпочињање. Ни у једном ни у другом случају не долази се до некаквог чврстог и непобитно утемељеног *археа*, али се указује на неопходност екстензије „археизације“ фактума егзистенције, која се не може окончати, а која, са своје стране, даље упућује на прафактум, па утолико и безмало тајну плот(ност)и.

Појам глобалне суперструктуре може се схватити као појам-двојник језичкој игри, будући да он не служи само као полазиште искуства и когнитивног устројавања

стварности и понашања унутар ње и према њој, него и као основа „објективног“ уоквиравања и идеолошког приређивања (светске) стварности. Но, ако је језичка игра нормативно индиферентан појам, или би га таквим требало замишљати *stricto sensu*, дотле је глобална суперструктура квинтесенција за незасновано, привидно самоутемељујуће конвергирање погледа и стварности. Све то заједно собом носи надасве идеологизујући учинак – не само на појединце него у својем ефекту ураста и у сам свет живота.

На когнитивно-практичком плану учинак глобалне суперструктуре испољава се као неаутентична егзистенцијална оријентација, што кандидаткиња термилошки одређује као „протетика за оријентацију“. Тај имплантовани механизам дејствује на различитим пољима, од политичкиидеолошког и технолошко-потрошачког, преко образовног, виртуалноперсоналног (везано за „друштвене мреже“), медијски-класификаторног, па све до животностилског. Разуме се ова подручја међусобно се добрано преклапају, поред осталог и стога што конвергирају у једно *ја-живим* конкретног појединца. Неаутентична оријентација, која представља испад из човекове незаобилазне потребе за оријентисање, има свој аналогон и у неаутентичној бризи за себе, која од Платонове амблематске бриге за душу (*епимелеје*), па све до философије егзистенције, која, на свој начин, такође махом стоји у знаку тог појма, прераста у најчешће неосвешћене учинке идеолошки засићених типова конформисања животне праксе.

Један од начина конформирања, који безмало прераста у саму парадигму конформирања, јесте бивање-корисником. Наиме, користити се одавно непрегледном понудом делатности, „хобија“, доживљаја, „дестинација“... – што све скупа шаље поруку да се појединац, који се оберучке прихвата тог животнопрактичког „менија“ тобоже налази у повлашћеном положају – суштински се постиже његово конформирање једном унапред образованом, не нужно интенционално приређеном и наметнутом животностилском узору. Ако се свет, посматран из корисничке перспективе, може схватити као безобални простор понуда, због чега и човек може фигурисати, како каже Миловићева, као „корисник света“, то се, међутим, посматрано у обратном смеру, испоставља да човека, у корисничкој улози, светом владајућа глобална суперструктура, ненасилно уподобљује својим циљевима. На тај начин свет, као глобална суперструктура, постаје „корисник“ људи. Тај механизам уподобљавања временом се(бе) све више и брже

усавршава, а све се одвија с оне стране рефлексије, као „инстинктивно“ подешавање, путем којег се губи сопствено становиште, што се може изразити (хипотетичким): *ја мислим/делујем/осећам/живим*.

Ако је за кандидаткињу искуство фактичности меродавно као епохално типична изведба начина стицања искуства, односно увезаности човека и његове ситуације, тада то не треба схватити као пуку, статичку датост. Као и код много чега везаног за модерну егзистенцију и модерну констелацију, склоп и слично пре представљају предлошке за успостављање става, било у виду изричитог одношења, било његовог пропуштања. У том погледу кандидаткиња уочава да конкретни животнопрактички одговори на прозваност фактичношћу сопствене ситуације могу да варирају по спектру који иде од егзистенцијалног осећања савладаности њоме, која се испољава у „есенцијализацији рањивости“, па све до заузимања држања чија је позадинска претпоставка (као) да никакве ситуације, никаквог условљавања, притискања њоме наводно уопште нема, што је један од екстремнијих видова „ситуативне самообмане“.

У првом случају идентитет се обликује као махом реактиван, тако да афективност увелико надмашује рефлексивне компетенције и снаге. Други случај подједнако је супротан оптимуму који се налази негде на средини између тоталне рањивости и умишљене суверености јаства. Фактичност, као непрозирност ситуације, неутемељеност својег идентитета, доведеност у питање и несигурност – која је примарно егзистенцијалноонтолошка, а тек изведено емотивно-психичка – упућује на то да угроженост човековој егзистенцији не придолази (само) споља него макар у подједнакој мери и „изнутра“. То искуство крхкости, која повратно указује на оно чега некако мора имати пре мојег *ја-мислим* (али и *ја осећам* или пак *ја жудим*), односно које је фигурисало и пре мојега *ја живим*, на концу указује на своје праисходиште у виду моје плоти. Плот је оно што логички претходи човековом мишљењу, оно за шта страхује, због чега се уопште страхује, будући да га баш властита плот изручује својој ваздашњој ситуацији, као оно што може бити погођено, угрожено, уништено...

Човек је толико рањив зато што је плотан – не стога што је она пропадљива, склона разболевању, на концу гњиљењу – већ зато што је датост ваздашње, лично додељене плоти оличење човекове априорне онемогућености да на било који начин – па и

рефлексивно-умски – постане сам свој темељ. Код човекове плоти није, дакле, проблем у биолошкој пропадљивости живе твари, као хемијског феномена, већ у томе што је лична плот, оно што је сваком појединцу дато да носи и да почев од ње (унутарситуативно) бива, уједно и оно најдаље докле човек може допрети у покушају да се рефлексивно заснује. И то „најпрвобитније“ у њему је заправо само датост, нешто што се не да образложити, као ни то да појединац јесте и да треба и надаље да буде.

Миловићева нас стога води у исправном смеру када каже да „искуство фактичности подсећа на оно што је већ било зачето у човековом бићу са изворним догађајем самосвести“. Притом, изворни догађај самосвести се, како она каже, „одиграо пре самог искуства фактичности, али пре тог искуства нисмо имали прилику да у њега прозremo, већ смо њиме тек били обухваћени“. Другим речима, искуство фактичности је, условно казано, „средство“ путем којег се докучује нашем искуству претходећа слученост (догођеност) самосвести. Догађај, као догађај мене самога, који се збио пре мојег искуства условљава то да *ми* се нешто може десити, да га могу искусити. Када се говори о томе шта се пре чега десило, тада – може се закључити из кандидаткињиног „густог“ текста – није реч о темпоралном, већ о априорно-логичком низу. Искуство је оно што се нама дешава, путем чега се „напишава“ оно што се одиграло тако што је мене укључивало, али из чега сам ја *као ја* још био одсутан, будући да сам тек тим догађајем успостављен у својој способности да будем (само)свестан.

Надаље, правећи корак унапред у својој оригиналној интерпретативној грађевини, за чије постављање су Делез, Арентова, на свој начин и Хајдегер, суштински важни, кандидактиња следи рефлексивно-антрополошки постављен однос према свету, из којег произлази да је човек „од света“, да је потекао из њега, да га носи у својим „жилама“, али и да је кадар, штавише позван, да се односи према њему, да унутар њега буде актер, напослетку да може да шири „свој“ свет, или чак да осваја („свачији“) свет. У истом смислу, према Делезу, човек не само што располаже околним него је то располагање могуће само полазећи од његове усидреност у околно, или пак, изражено Делезовим речима: „Потребно је ставити свет у субјект да би субјект био за свет. То је то увртање које конституише превој света и душе“. Његово располагање претпоставља „расположивост“ њега самога. Човек се може појавити у својству унутарсветског актера, пројављујући чак

космички империјализам (било као војсковођа, владар, било као научник, „мултинационални“ трговац...) – само зато што је већ „заражен светом“, што светскост носи у себи, у својој плоти, најпосле његово (унутар)светско субјективисање последица је његове ухваћености светскошћу света, а у сваком случају, представља неки вид одговора на њу. Света има зато што има бивствујућега које познаје свет, путем којег се, надаље, и тај свет, на неки начин односи према себи, као што се то створење самоодноси и посредством световности. Световност је притом двоструко схваћена – као априорни услов могућности (светскога) искуства, што условљава објективносветску страну човекове космичке позиционираниости, те као реално поље његове егзистенције, што је претпоставка субјективносветске стране, тј. човековог светског актерства.

Наташа Миловић у даљем току показује како, на Делезовом трагу, наша смештеност у свет проистиче из наше усидрености у околину путем наше жеље. Притом, та „усидреност се не односи на човека као на засебан ентитет, већ је у вези са његовим релацијама унутар окружујућег када се узму у обзир интензитети сила“. Жеља, притом, фигурише тек путем унутарсветских склопова, тј. као особени модалитет човекове интеракције са својим окружењем. То јединство човекове плоти, његове жеље, „дијалога“ с окружењем, од њега чини, мишљено на Делезовом трагу, „синестетички инструмент“, који нам, на концу, омогућује и духовну рецепцију и креацију. Најпосле, та дезидеративна усмереност ка свету подлога је и интересубјективног повезивања и повезивости. Жеља је, дакле, оно што је конститутивно за мене, за моју интеракцију са, такође желећим другима, али и за сам свет.

Кандидктиња концептуално спретно изводи повезаност двају кључних појмова њеног рада – изворног догађаја самосвести и фактичности. Наиме, први је заснован почев од повесне ситуације савременог човека који је погођен искуством фактичности. Отуда, „појмом изворног догађаја самосвести“ не описује се човекова смештеност у свет већ се путем тога жели показати како човек бива као онај ко од-говара на искуство фактичности. Као оном ко од-говора, човеку се обликује и његов егзистенцијални простор, као онај који ми је „уступљен“ из света на основу изворног догађаја самосвести.

Наташа Миловић поклања пажњу и проблему причања, као интегралном делу (инфинитног) задатка конституције субјективности. Наративистички приступ својем

идентитету дејствујући је образац (финитног) присвајања своје фактичности, чиме се, колико је то могуће, релативизује њена неугодност, али не и њено „дејство“. Прича о себи самоме, о томе ко јесам и како ми се догађа идентитет – што је на граници оксиморона, начин је значајног ублажавања притиска датости као мојих околности које ме, као ненаративизоване-нерефлектоване, у својој немуштости вазда испрва притискају. Или, како кандидактиња сама поентира: „Причање' чува драму говорења, које није 'причање о нечему', већ заправо пружа прилику за задобијање себе – тако што се из приче и путем ње успостављамо“.

V Остварени резултати и научни допринос

Наташа Миловић је показала способност за препознавање истинских теоријски достојних проблема у стварности, те да, уз ослонац на одређене делове теоријске традиције, предузме самостално суочавање с њиме. За ту сврху она је морала овладати особеношћу сваких од тих концепција, те превести у оквир који је градила с ослоном на њих. Она је тај задатак успешно обавила. Но то је само оно што је била егзегетскопрактична претпоставка за оно што је био њен прави задатак – а то је теоријско суочавање с питањем човекове егзистенцијалне ситуације, а све у вези са разумевањем савремене светске ситуације.

Наташа Миловић на вешт начин показује могућност међусобног посредовања, прожимања различитих теоријских парадигми и концептуалних образаца. Притом та демонстрација није сама себи циљ, зарад пуког куриозума, већ она уједно показује колико то „узубљивање“ различитих парадигми може бити плодно – пре свега за оно до чега је њој у овом истраживању стало. Након, опсежних, повремено меандрирајућих, ризомски разгранатих извођења, Наташа Миловић долази у прилику, коју је управо оваквом припремом себи отворила, да критичкоидеолошки и, ако можемо рећи, критичкокосмолошки, поентира ангажовану линију својег академски добро заснованог пројекта. Убедљивим развијањем теза о „циркулацији опција“ привидно плаузибилних егзистенцијалних могућности, које су заправо „пролиферација импланата“ покушаја самосталног, а у идеалном случају и аутентичног вођења егзистенције, постиже се

далекосежни учинак појединчевог конформирања „глобалном омотачу“, што је шифра за окупираност света идеолошким, до нивоа механизованог савршенства дејствујућим структурама. Наравно, као и увек, и овде је поента да привид слободе, који је жудно пригрљен, представља врхунац њеног самоукидања.

Миловићева успешно показује да „ослобађање“ за „аутономно“ практиковање сопственог животног стила, као тобожњег израза самосвојне персоналности, представља најделотворнији облик уподобљавања глобалној суперструктури, будући да се обавља посве нерелектовано. Утолико, показује се да је „слобода“, дакако лажна слобода, најозбиљнији противник истинске слободе. Томе се једва може одолети, будући да је, да тако кажемо, на делу инверзни механизам у односу на производњу антитела. Механизовању, спонтанизацији и, напослетку, деперсонализацији овог поравнавајућег процеса доприноси свеприсутност идеолошких топоса и механизма, што, у случају непостојања критичкоидеолошког предохранских средстава, односно одговарајућег држања, води суспензији активне рефлексije по низу типова животних ситуација и облика искуства.

Коначно, када је реч о космо-политичкој равни дисертације, кандаткиња на доста места, углавном успешно и врло успешно, изводи повезнице између различитих и наизглед једва повезаних делова и момената данашњег света. То није важно само ради показивања степена његове унутрашње интегрисаности, него је баш то подлога човекове ословљености светом, као глобалном суперструктуром, која усредсређено делује на појединца, с крајњим учинком његове адаптације њеним идеолошким захтевима.

VI Закључак

Дисертација „Разумевање политичког Хане Арент и његово развијање и ревизија посредством филозофских концепата Жила Делеза“ кандидата Наташе С. Миловић, оригинално је научно дело урађено према одобреној пријави докторске дисертације. На првом месту, кандидаткиња је показала способност ношења са озбиљним, делом и, колоквијално казано, „замршеним“ деловима теоријске традиције, али пре свега, способност да препозна проблем, да изабере теоријске предлошке и да добрим делом

самостално изгради теоријски оквир за разматрање тематике своје дисертације. По ширини захвата, сложености приступа и анализирани проблематике, те по низу прецизних, свежих, понекад и сјајних увида, овај рад се упадљиво издваја од онога што је код нас емпиријски стандард у друштвено-хуманистичким наукама.

На основу претходно изнетих оцена Комисија предлаже Наставо-научном већу Факултета политичких наука да прихвати Извештај, формира комисију за одбрану у истоветном саставу и одобри одбрану докторске дисертације „Разумевање политичког Хане Арент и његово развијање и ревизија посредством филозофских концепата Жила Делеза“, кандидата Наташе С. Миловић, а дисертацију, извештај и своју одлуку проследи у даљу процедуру Већу научних области друштвено-хуманистичких наука Универзитета у Београду.

КОМИСИЈА:

У Београду, 8. марта 2022.

проф др. Петар Јевремовић,

ред. професор Филозофског факултета БУ

проф. др Зоран Кинђић

ред. професор Факултета политичких наука БУ

проф. др Часлав Д. Копривица, ментор

ред. проф. Факултета политичких наука БУ
